

Världsarvets g(l)ömda vrak

Så kan vårt maritima kulturarv utveckla besöksnäringen

Bakgrund

Skeppsindustrin i Karlskrona har en lång tradition som började i samband med att ett skeppsvarv uppfördes 1680 på Wämö. Redan fyra år senare började det nya varvet på Trossö och Lindholmen att byggas.

Skeppsbyggeriet hade sin glansperiod under Fredric Henric af Chapman, 1782–1791. Under flera århundraden har varvet byggt nära 500 fartyg. Råmaterialet har över tiden bytts från ekträ, till stål och nu, på 2000-talet, kolfiberarmerad polyesterplast.

Varvet är en viktig del i att världsarvet Örlogsstaden finns och att traditionen att bygga fartyg i Karlskrona utvecklas med tiden.

Den 3 december 1998 utnämndes Karlskrona till världsarv. När Unescos världsarvskommitté ger en kulturhistorisk miljö världsarvsstatus, utgår de från sex kriterier. Örlogsstaden Karlskrona uppfyller enligt Unesco två av dessa. Karlskrona är ett exempel på hur utbyte av mänskliga värderingar kan påverka utvecklingen inom arkitektur och teknologi med mera

och ett framstående exempel på en typ av byggnad eller arkitektonisk eller teknologisk anläggning som illustrerar viktiga stadier i människans historia.

I och i närheten av världsarvet Örlogsstaden Karlskrona ligger uppskattningsvis runt 60 avsiktligt sänkta vrak. De har sänkts som en del av stadens försvar och stadsplanering. Vraken har länge varit kända och utritade på gamla kartor men omfattningen och hur det ser ut i verkligheten har varit oklar.

Flera arkeologiska utredningar visar att det finns ett omfattande bevarat kulturarv på havets botten eller i utfyllnader. Många av vraken är inte tillgängliga eftersom de är inbäddade i utfyllnader eller ligger inom militärt skyddsområde. Några av dem är tillgängliga för dykare, framför allt i spärrarna.

Vraken är fornlämningar och skyddade enligt kulturmiljölagen (1988:950), men eftersom de är avsiktligt sänkta och därmed till stor del saknar föremål, bedöms en del av vrakmiljöerna som möjliga att utveckla.

Hur ska detta kulturarv kunna användas och åskådliggöras? Ett exempel på hur det kan göras är undervattensstunneln under Marinmuseum. Men det finns andra möjligheter för hur avsiktligt sänkta vrak skulle kunna användas för att skapa intresse för havet, maritim historia och världsarvet.

Vraken ska ses i ett större sammanhang än enbart som vrak. Många av vraken har haft en lång historia med spännande berättelser som kan delas in i tre faser; skeppsbyggnad, seglade och vrak. Genom att utgå från de vrak vi känner till och berätta deras historia kan nya besöksmål skapas eller

nya berättelser skapa nytt intresse för befintliga besöksmål. De vrak som i dag är tillgängliga är i många fall redan attraktiva dykmål, men med stor utvecklingspotential. Ett av dessa områden är Djupasund, mellan Sturkö och Tjurkö.

Denna spärr påbörjades 1785 och innehåller flera vrak. Ett av dem är Chapmans prototyp linjeskeppet Wasa, som bland annat är början till den intensiva skeppsbyggeriperiod som pågår i Karlskrona under 1780-talets början och avslutas med Gustav III:s ryska krig 1788–1790. Wasa deltog där bland annat i slaget vid Hogland, hon har varit Ostindiefarare och slutar så småningom sina dagar som en viktig försvarsfunktion.

Det här är en plats som bedöms som lämplig för en dykpark, samtidigt som berättelserna skapar nytt intresse för befintliga besöksmål, till exempel berättelser om slaget vid Hogland och Wasa, när man är i Hoglands park. Det finns många liknande kopplingar mellan vrak och platser eller personer.

Vraken i Djupasund behöver tolkning på plats och detta kan göras genom en dykpark, där du som besökare blir guidad på botten.

Genom att följa en vägvisare av förslagsvis rep på botten kan enkla skyltar berätta vilka skeppsdetaljer du ser med mera.

Sammanfattningsvis kan vraken, dess historia både som skeppsbygge, seglande och vrak bli en resurs för att utveckla regionens besöksnäring

Detta tillsammans med redan idag befintliga besöksmål kommer att ge en helhetsbild av vår maritima historia och bli en viktig del i att världsarvet lyfts fram för att bidra till att utveckla näringslivet.

Tidplan

Projektet påbörjades hösten 2019 och avslutas 31 dec 2021. Inför marinens 500-årsjubileum 2022 kommer projektet att presenteras på olika sätt. Tidplanen kan komma att förändras beroende på omvärldsläget.

Viktiga hållpunkter:

2020

30 augusti: Arkeologidagen
9 september: Kulturarvsdagen
23 oktober: Världsarvsdagen

2021

Höst: Invigning av dykparken i Djupasund
Augusti: Eventuellt Marinens dag
Augusti: Arkeologidagen
9 september: 300-årsjubileum af Chapman
September: Kulturarvsdagen
Oktober: Världsarvsdagen

Syfte och målsättning

Projektets övergripande syfte är att skapa nya berättelser för världsarvet Örlogsstaden Karlskrona och därmed skapa ett nytt intresse både lokalt och för besökare, men även för att skapa intresse för vårt nutida näringsliv som fortfarande har en stark koppling till Karlskronas maritima industrihistoria.

Syftet är också att stärka besöksnäringen i Blekinge i form av nya företag, fler besökare och att befintligt näringsliv utvecklas. Projektägaren vill skapa ett attraktivt besöksmål, ge ökade möjligheter till fritidsaktiviteter (dykning eller vandring) och skapa säkrare dykning på befintlig dykplats.

Projektet vill också medverka till att genomföra anpassad dykning för funktionsvarierade. Det som saknas är en produkt som tydligt redogör för vrakens betydelse och möjligheter kopplat till världsarvet Örlogsstaden Karlskrona, men även övriga länet. Det saknas i dag en möjlighet att ta tillvara den maritima kulturhistorien som företagsmöjlighet.

Det som behöver utvecklas är olika produktpaket och förutsättningar för att genomföra dessa. Det innebär att man behöver ta fram berättelser och fakta- och fotounderlag för berättelserna, skapa möjligheter att förmedla dessa genom marknadsföringsmaterial och arbeta med förankring. Det saknas även en sammanhållande plattform för att knyta samman befintliga och kommande projekt inom samma område.

Målgrupper och samverkan

- Näringslivet i Karlskrona och övriga Blekinge (besöksnäringen och företag som vill skapa produkter kopplade till projektet)
- Besökare
- Kommuninvånare
- Museum
- Ideella föreningar
- Lokalt och regionalt

Aktiviteter inom projektet

Projektet kommer bland annat att genomföra ett antal aktiviteter:

- För att få veta mer om vilka vrak som sänkts och deras historia kommer en arkivstudie och en marinarkeologisk utredning genomföras, främst av vraken vid Djupasund. Ett fotomaterial som går att använda i marknadsföring och informationsmaterial kommer att tas fram.
- Marknadsföring- och kommunikationsplan kommer att tas fram.
- Fysisk dykpark kommer att anläggas vid Djupasund, Sturkö, vilket innebär montering av skyltar, flaggstänger och ramp, och att se över parkeringsplats och

Projektets mål enligt projektplanen

1. Skapa en ökad konkurrenskraft i regionen.
2. Näringslivsutveckling för befintliga företag och nya företag i skärgården
3. Öka antal besökare med 5 % på lång sikt
4. Tillgängliggöra berättelser för ökat intresse för världsarvet och det maritima kulturarvet
5. Skapa en plattform för att knyta samman befintliga projekt
6. Innefatta de nationella målen för kulturmiljöarbete. De nationella målen är:
 - ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas
 - människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön
 - ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser
 - en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen

Inre varvshamnen, Lindholmen. Akvarell 1782 av Christian Gosselman, Sjöhistoriska museet.

toaletten i hamnen. Dykparken vid Djupasund innebär möjligheter till utveckling av befintligt näringsliv och etablering av nya företag – guidade båtturer, utökade gästnätter, matserveringar, etcetera.

- Undersöka möjligheten för torrddykning, vilket till exempel kan innebära att alla som vill se vad som finns under ytan, men som inte vill eller kan dyka får möjlighet med till exempel VR-teknik eller ROV (Remotely operated underwater vehicle) få ta del av vrakens historia.
- Studieresor till dykparkerna i Dalarö och Sveaborg, Finland kommer att genomföras.
- Se över möjligheterna för tillgängliggörande av historia och vrak genom ny teknik, till exempel för flygplansvraket utanför Stumholmen. Beträktaren

kan med hjälp av tekniken stå på fastlandet och följa flygplanets sista flygning innan det kraschar.

Det finns flera utvecklingsområden som stegvis kan bygga på detta projekt. Bland annat finns det ett antal ytterligare vrak som kan utforskas och på samma sätt göra nya berättelser tillgängliga och en del av dessa kan bli nya besöksmål. Flera av vraken ligger inom militärt skyddsområde och är inte tillgängliga.

Vraket Blekinge är ett exempel på detta som har ett viktigt symbolvärde som det första skepp som

byggdes i Karlskrona, skeppsbyggeriets utveckling och betydelse för länet och världsarvet. Blekinge byggdes på Wämövarvet som är Karlskronas första varv. Genom projektet kan varvet få en ökad betydelse som besöksmål.

Sammantaget finns det stora utvecklingsmöjligheter att knyta ihop vårt maritima kulturarv med besöksnäringen där vi bygger vidare på att ge en genuin och äkta upplevelse, medverkar till fler gästrätter och ytterligare reseanledningar för såväl nationella som internationella besökare.

Linjeskeppet Wasa av Jacob Hägg 1921, Sjöfartsmuseet Akvariet.

Projektorganisation

Projektägare: Karlskrona kommun

Samarbetspartner: Länsstyrelsen Blekinge

Projektledare: Anders Wikström, KMV forum

Projektfinansiärer: Region Blekinge, Länsstyrelsen Blekinge, Karlskrona kommun